

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Йордана Кунчева Коева на тема:

“Теория на орнамента. Православният стенописен орнамент по българските земи от XI век до края на XIX век – история, развитие, закономерности” във връзка с провеждания конкурс в Националната художествена академия, Факултет за изящни изкуства, специалност “Стенопис”, за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

от доц. д-р Ивайло П. Костов

Проблемът за появата, развитието и смисъла на религиозните изображения и орнаменти, като част от световното културно наследство, е от особено значение за изследователите и дейците на духовните процеси в обществото ни. Това е така, защото символизмът, който те съдържат, се намира в пряка връзка с фундаменталните ценности на човечеството, разкриващо себе си като разумна част от структурата на универсума. Като доказателство за сложността на проблема може да се посочи фактът, че малко изследователи дръзват да навлязат и да направят сполучлив опит за научно изследване на тази сложна материя, какъвто опит се явява и трудът на Йордана Кунчева Коева. Този факт сам по себе си говори както за нейните лични качества и научните ѝ интереси, така и за непреклонността на намерението ѝ да се впусне в не дотам изследваните “води” на сакралната символика и по-конкретно в теорията на орнамента в религиозната стенопис, тъй като съществува реалната опасност всеки опит за обикновено изследователско любопитство да бъде доведен до неконтролируемия свят на формално емоционалните му зависимости, издигайки го до повърхностното поле на псевдокорелативните научни изследвания. Но в този случай нещата не стоят така, а напротив.

Първият и най-важен проблем, с който дисертантът успява да се справи е да организира структурата, т.е да постави труда си в организиран ред и да очертае проблематиката в точните рамки на научното изследване. Това говори за качество, способно да отграничава научната проблематика от светската публицистика, както и за уменията изследователските проблеми да бъдат поставяни в академичен дискурс с необходимата за това ерудиция (овладяна лексика) и съответната академична отговорност.

Това, което прави впечатление в увода е, че още в самото начало дисертантът е направила разликата между християнството като “религия” (възможност за развитие на идеята, изразена чрез символиката на знаците) и християнството като “институция” (установяването на каноничността, изразявана чрез знаците на символите), която констатация я предпазва по-нататък от грешните изводи, характерни за доста други изследователи в тази насока. Това е съществен извод, който по-късно в изложението помага от една страна да запази научната обективност на изследването, а от друга да обясни правилно влиянията и свързаността на християнската символика с тази на други, традиционни религиозни системи. И веднага в този дух, искам да допълня, че не би било излишно тук да се направи и едно кратко сравнение на понятията “източно православно” със “западно римокатолическо”, в контекста на конкретната работа. Но

имайки предвид ясно формулираната тема на дисертацията такова сравнение в никакъв случай не се явява задължително.

В първа глава на дисертацията Йордана Коева демонстрира завидна информираност по отношение на проблематиката в публикациите на предшестващите я автори, както у нас, така и в чужбина. От тук личи нейната способност за аналитичност и критичност, а и възможността ѝ да изгражда собствени критерии по отношение на изследваната тематика. Това прави впечатление особено в изложението на същинската част на дисертацията.

В глава втора, в стегнат вид, е представено историческото развитие на орнаменталната украса в православната сакрална стенопис по българските земи, което представлява добра основа на изследването. Хронологично са посочени най-характерните обекти, илюстриращи развитието на родната ни орнаменталистика през вековете: от развитието на ранноезическия орнамент по нашите земи, стигайки до образуването на художествените школи на 18-19в. , а и развитието след това.

В следващите две глави (трета и четвърта) се изследва и анализира същността на проблема: Символите на православния орнамент и Теорията на орнаента. Това е и най-сложната част от дисертацията, където Йордана е успяла да съсредоточи своето изследователско внимание. В началото на трета глава тя обръща специално внимание и разяснява съществуващите разлики между понятията “символ” и “знак”, тъй като погрешното използване на смисловото им значение често ги представя като синоними. След това тя е успяла да анализира различните видове символи, които са класифицирани според категориите орнаменти, в които най-често те участват съгласно съдържащите се в тях изображения. Така по естествен начин дисертантът стига и до същността на изследването, изложено в четвърта глава, където са показани разнородните фактори, имащи отношение към визуалното формиране на орнаментите по отношение на тяхното създаване и образно съдържание, като в същото време са анализирани основните връзки между стенописния орнамент и архитектурата.

И ако в първа и втора глава акцентът падеше върху историческите процеси, повлияли на развитието на орнаента като изобразителен език и структура, то в същностното изследване на четвърта глава се обръща особено внимание на различните фактори, имащи отношение към визуалното (геометричното) формиране на един орнамент, както и върху връзките му с архитектурната структура, което е изведено по един много добър начин. В тази глава се намира според мен и **основният принос** на дисертацията – установяването на специфичната закономерност, разкриваща характерната връзка между орнаента, архитектурата и геометрията в сакралната стенопис, която може да бъде ползвана както от художници, занимаващи се специално с религиозна стенопис, така и от учени и творци, работещи в тази област.

Доказателствата за верността на направените теоретични заключения са потвърдени в следващата пета глава, където акцентът се поставя върху орнаента в паметниците на българската църковна стенопис, представени в точен хронологичен ред, обосновани с илюстрации на орнаментите, представляващи обектът на изследователския анализ. Прави впечатление, че те са подбрани върху обоснована научна основа – “да са обект на цялостна стенописна намеса, стенописите да са съхранени в по-голямата си част, степента на присъствие на орнамент и орнаментални композиции в стенописната им украса да бъде преобладаваща” (с.131). А от направеният извод се разбира и смисълът от изследователската работа, че “Орнаментът е вярно отражение на промените в народопсихологията на българина и служи за точен ориентир при констатиране на процесите в българската история и изкуство.”(с.212).

В края бих искал да направя и някои препоръки, които биха могли да се вземат предвид при евентуалното издаване на трудът като учебно помагало (книга), което ми

се струва не само логично, но и задължително. За по-голяма нагледност и яснота на тезата биха могли да се посочат номерата на илюстрациите от приложението към направените констатации във втора глава и да се покажат сравнителни илюстрации, между текстилните орнаменти на облеклото и стенописните такива (с.52-53). Когато се говори за нов стил (“шкуфе”, с.52), би могло заедно с обясненията той да бъде пояснен и с подходящ илюстриращ материал . А за допълнително доказателство на определена теза, особено там където това е необходимо, освен илюстрации, свързани с интериора на отделни църкви или храмови комплекси, би било добре да се покажат и такива, показващи техният екстериор, за да се види по-ясно и връзката, съществуваща между орнамента, архитектурата и геометрията на илюстрираните примери.

От казаното до тук и въз основа на направените изводи върху дисертационния труд на тема “Теория на орнамента. Православният стенописен орнамент по българските земи от XI век до края на XIX век – история, развитие, закономерности”, **изразявам своето положително становище и съгласие** за присъждане на образователната и научна степен “доктор” (шифър 05.08.04.) на Йордана Кунчева Коева, специалност “Стенопис” към Факултета за изящни изкуства на Националната художествена академия, гр. София.

05.03.2013 г.

гр. София

.....

/доц. д-р Ивайло П. Костов/